

ՄԻՈՆ

ԼԹ. ՏԱՐԻ-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

سبوتون مجله ارمنيه شهریه، ادبیه، ثقافیه

"SION" ARMENIAN MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE, PHILOLOGY.

1965

Յունիս

Թիւ 6

ԻՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՈՍԿԻ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

Ամէն տարուան Մայիսին, Գալիֆորնիոյ չորս կողմերէն
Հայեր կը հաւաքուին Եդեմ, Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցիի շու-
քին տակ, հարիւրաւոր Հայեր, որոնք գինիի և խորովածի ծուխին
մէջ կ'երգեն, կը զուարճանան և հանգանակութեամբ կը վերջա-
ցընեն վերլիչումի այդ օրը:

Գալիֆորնիոյ ամենէն հին Հայերն են անոնք, կամ անոնց
զաւակները, որոնք, թողած Լոս Անճելըսի, Սան Ֆրանսիսքոյի
կամ Ֆրեզնոյի իրենց չքեղ տուները, կը վերադառնան իրենց
ծննդավայրը՝ իրենց հողիները արեւտաւելու իրենց հայրերու
տնկած այգիին մէջ և սիրտը նորոգելու անոր արդար գինիով:
Իսկ հանգանակուած դոմարով ամէն տարի կ'ուրախացնեն Հայ-
կական հաստատութիւն մը:

Ս. Յովակիմ Հովիտի այգիներուն զաւակն է Գալիֆորնիոյ
տիպար Հայը, իր երկինքին պէս պայծառ, իր որթին պէս քաղցր
և իր հողին պէս ազնիւ:

Սուրբ Յարութեան Տաճարի հանգանակութիւնն ալ իր
ձեռքը թաթղեց այդ ոսկի սիրտին մէջ և ստացաւ աւելի՛ քան իր
սպասածը: Որովհետեւ Գալիֆորնիոյ Հայը կը կրէ իր երկրին
դրոշմը՝ ոսկիի դրոշմը:

Մօտ դար մը առաջ իր տառապակոծ հայրենիքը թողած ու

ղարկացած Հայ գիւղացին երբ հասաւ Ս. Յովակիմի Հովիտը և իր որթատունկին հետ արժատ նետեց հոն, երկիրը կոչեց Եղեմ և եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին. մին դրախտանման իր հայրենիքին յիշատակով, իսկ միւսը՝ Անահիտեան գինառատ օրերու կարօտով: Ու մինչեւ այսօր դրախտանման այդ հողը և եկեղեցին կաթուղիկէն երկու անխորտակ բւեռներն են իր հոգիին:

Այսօրուան նման դիւրին չէ եղած Գալիֆորնիոյ Հայ այգեպանին կեանքը: Տնտեսական մեծ տաղանայներու օրերուն, ան ճանչցած է տխուր և յուսալքիչ տարիներ, որոնց անջինջ յիշատակը աւելի եւս կը քաղցրացնէ իր այսօրը և իր քրտինքով մշակւած հողը: Առատութիւնը և տնտեսական յաջողութիւնը չեն խաթարած Հայու իր հոգին, որովհետեւ ան չէ՛ կտրուած հողին բերբար ջերմութենէն:

Հանգանակութեան համար երբ պէտք եղաւ դիմել այգեպանին, մենք չգտանք զայն իր տան ճոխ հիւրասենեակին կամ քաղքենիութեամբ այլասեռած տան մէջ, այլ՝ իր դաշտին մէջտեղ, այգիի փոշիով օծուն իր հասակով, տակաւին առոյգ նոյն-իսկ ութսունամեայ իր տարիքին հակառակ: Ամենէն սրտառու տեսարանը Ֆաուլթրի ութսունամեայ այն գիւղացին էր, զոր ի զուր փնտռելէ ետք իր տան մէջ, գտանք այգիի թրաքթորին վրայ, տարիքն ու յոգնութիւնը ծաղրող լայն ժպիտ մը իր դէմքին:

Եւ հին քահանան կամ նոր հովիւը մեզ վստահեցուցին թէ նեղութեան հին օրերուն կամ այսօրուան առատութեան չըջանին, նոյն աշխատունակ և տոկուն այգեպանը եղած է Ս. Յովակիմի Հովիտի Հայը և միշտ նոյն սրտէն, ոսկի սրտէն բաժին հանած՝ հեռաւոր իր եղբոր, երբ ան դիմած է իր օգնութեան: Հայու յատուկ զոհասիրութեամբ և նիւթական ճոխութեան վերէն նայելու սովորութեամբ մը, որ աշխարհինը աշխարհին թողելու ճակատադրի իմաստէ մը կու գայ կարծես, Գալիֆորնիոյ Հայը իր քրտինքի վաստակը սիրով է բաժնած հեռաւոր իր զրկուած եղբայրներուն հետ, անոնց չքաւոր զաւակի կրթութեան, հայրենադարձին, որբին, ծերին և տակաւին այս կամ այն աղգային կարիքին հասնելով բնական դարձած շարժումով մը: Ինչպէս առ հասարակ Ամերիկահայը, Գալիֆորնիոյ Հայը կարծես բնականէն ծնած է բարեբար:

Առանց համեստութիւններ վերաւորել ուղեւոր, թող ներուի յիշատակել այստեղ ծերունին, որ իր ամուրի կեանքը իր այգիին մէջ մաշեցնելէ ետք, այժմ ծերանոցի հանգիստին մէջ քաշուած, մեր Գալիֆորնիա հասնելէն իսկ առաջ՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի Կոնդակին և Բաթուրի կոչերուն պատասխանելով, ինքնաբերական տրամադրեց երեսունհինգամեայ տղար Սուրբ Յարութիւնը:

Թեան Տաճարի հանդանակութեան, համադրարին այս, պէտքերն նուիրարեցելով պումար. մը՝ որմէ զրկած էր ինքզինքը:

Նման մեծ հոգիներու գաղութ մըն է, Ամերիկայի Հայոց Արեւմտեան Թեմը: Հասակ առած դիւաններու, և լազիներու մէջ, ան իր մեծ դանգաւածներով քաժնուած է Գալիֆորնիոյ մեծ ու փոքր քաղաքներուն վրայ, և, ինչպէս Ամերիկայի միւս քաղաքներուն մէջ, լծուած է եկեղեցաշինութեան մեծ արշաւին: Ինչպէս քնդ- դրծած էինք Արեւելեան Թեմի պարագային, ամենէն սրտաւռուչ և յուսադրիչ երեսայթը, լեզուի ուժացումէն տառապող այդ դա- դութիւն մէջ, եկեղեցաշինութիւնն է: Տասնմէկ հաւայեցիներէն միայն չորսը կը պահէին եկեղեցիի հին շէնքերը, միւս չորսը նո- քունէն տահարներ կատուցած էին, իսկ երեքը նոր էին ձեռնարկած իրենց եկեղեցիի կառուցման: Յուզիչ էր, ստոյն մէջ չարապահ իսպառնակի փոքր համայնքին, որ, այդ քրքրուն, իր երիտա- սարդներով՝ ձեռքերով, իսկ ձկն թորձրպէսէր արդիական դեղա- կերտ աղօթատեղին, որը, երբ, աւարտեցաւ, ստացաւ Բագարե- նայի արք. Կարդան «Ամենէն եկեղեցի եկեղեցի» բնորոշը:

Եթէ Միշին Արեւելքի մէջ եկեղեցիի արածքն է մեծ ազ- գային կեանքին, ապա Ամերիկայի մէջ՝ առհնչ է ան Հայկական ամէն ձեռնարկի: Կիրակնօրեայ դպրոցները միակ կը թարգմանեն Հայ կեանքին այնուհետ, իսկ եկեղեցիին շուրջ՝ ծաղկող, երիտա- րարդներու «նոսրապատկ զոյգերու» երջանկամբերով տիկնանց զ- ժանդակներու: Հոգաբարձութիւններու և նման ժողովներու և հա- ւաքայիններու անվերջանալի շարքը պարզ թարուան երկայնքին: Հայ կեանքը լեցնող միակ արտայայտութիւններն են, երբ այդ դու- դութներուն: Երբ Ամերիկայի Հայը կը կառուցանէ իր եկեղեցին, իր անցեալի փառանքութեան դանձարանը և ապագան դարբնող հնոցն է որը կը շինէ: Եւ ամէն եկեղեցիի կողքի արհը բնին է, ուր իրարու կը յաջորդեն հիւրատիրութիւններ, դասախօսութիւններ, ճաշկերոյթներ և հաւաքոյթներ, որոնք իրարու կը բերեն և Հա- յութեամբ կը շաղախեն լայնատարած քաղաքներու մէջ ցրուած մեր ազգին բեկորները:

Գալիֆորնիոյ եկեղեցաշինութեան վսեմ հոսանքին ետին՝ կ'ուրուազծուի նուիրուած անձնաւորութիւնը հոյ մը եկեղեցա- կաններու, որոնք, ամփոփուած իրենց երիտասարդ և ժաջան Ա- ռաջնորդին շուրջ, կը կազմեն դեղեցիկ ամբողջութիւն մը: Մեծ մասամբ միաբաններ, շրջանաւարտներ կամ նախկին աշակերտներ Սուրբ Աթոռիս, անոնք անգամ մը Եւս փաստը կու տան Հայ Ե- րուսաղէմի կենսունակութեան և տարած հիմնական դերին՝ որ է պատրաստութիւնը Հայ եկեղեցականութեան, մեր մօտաւոր թէ հեռաւոր բոլոր եկեղեցիներուն համար:

Այլապէս սրտապնդիչ երեւոյթ մը, որուն հանդէպ դժուար

է լուել երբ կը գրենք «ոսկի նահանգ»ի մասին, Գալիֆորնիոյ Հառ-
յութեան հանդուրժողութեան և խաղաղասիրութեան ոգին է: Ա-
մերիկայի մեր եկեղեցիները բաժնող մեծ ցաւին հանդէպ Արեւ-
մըտեան Ամերիկայի Հայերուն մօտ չգտա՛նք առեւաժառ այն այ-
լամերժութիւնը, որ յատուկ է Ամերիկեան բազմաթիւ այլ գա-
ղութներու: Ճիշդ է որ տակաւին կանգուն է երկաթեայ պատը,
որ դաշոյնի նման խրած է մեր եկեղեցիի միութեան կողքին, և
սակայն նոյնքան թանձր կամ անանցանելի չէ՛լ այստեղ: Մենք
տեսանք, բազմաթիւ առիթներով, գործակցութեան ամուր ոգի
մը մանաւանդ ղեկավար տարրերու մօտ, երկու կողմերէն, որ
յաճախ արտայայտուեցաւ գործնականապէս: Նման առիթ մը ե-
ղաւ, օրինակ, մեր հանգանակութիւնը Լոս Անճելըսի մէջ: Գտանք
այդտեղ Հայ Ժողովուրդի միութիւնը վերահաստատելու իրական
փափաքով տառապող հոգիներ, որոնք զիտցան արհամարհել
նոյնիսկ իրենց հանրային կարծիքը և գալ ու բազմիւ ճաշկե-
րոյթի հասարակաց սեղանի մը գլուխը:

Չենք ուզեր տարածուիլ Ամերիկեան Հայ եկեղեցիներու
բաժանման և անոր հետեւանքներու հարցին շուրջ. այլ, Գալի-
ֆորնիոյ մասին արձանագրած մեր այս տողերուն առթիւ՝ ուրա-
խութեամբ ընդգծել միայն յարաբերաբար աւելի մեղմ նկարա-
գիրը այդ բաժանումին: Չենք ըսեր թէ բաղձացուած վիճակն է
արդէն իսկ, բայց կրնանք հաստատել որ անջրպետը այնքան լայն
չէ՛լ այստեղ երկու խմբաւորումներուն միջեւ և իրարմէ հեռա-
նալու փափաքէն աւելի՛ դարձեալ մօտենալու անկեղծ տրա-
մադրութիւն մըն է որ կը նշմարուի հոգիներէն ներս:

Լաւատես ենք և խանդավառ Արեւմտեան Ամերիկայի Հա-
յութեամբ և մեր լաւատեսութեան մէջ մեծ ըլլայ թերեւս գերը
այն անխառն սիրոյն, որով սիրեցինք «ոսկի Գալիֆորնիա»ն:

Ամերիկայի մեր Եկեղեցւոյ վերածուլման լոյսը կրնա՞յ
արդեօք Արեւմուտքէն ծագիլ:

Շ.